

сновати регулювання персоналу. Його завданням є збереження стану упорядкованості, який задається функцією організації як у підсистемі виробництва, так і в підсистемі управління. Зміст функції регулювання при цьому виражається в адміністративно-розпорядничому впливі управління на персонал. Так, управлінські процеси всередині сучасної організації ДКВС надзвичайно динамічні, тому що на них впливають різноманітні фактори, і досягти ефективного управління можна лише постійно регулюючи функціонування об'єкта управління. Тому потрібно процес здійснення регулюючих впливів здійснювати на осно-

ві логічно взаємозалежних етапів: добір стандартів, що стабілізують діяльність працівників ДКВС, вироблення адекватних регулюючих впливів на виконавців і усунення відхилень чи вирішення проблем, що виникли. Оскільки організація ДКВС є динамічною системою, вона постійно і безперервно змінюється в сучасних умовах господарювання, що є довгостроковою роботою з удосконалення процесів вирішення проблем та оновлення організації змін шляхом ефективнішого спільного регулювання. Для ефективного проведення організаційних змін варто побудувати вмале управління цим процесом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федоренко В. Г. Менеджмент : підручник / В. Г. Федоренко. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К. : Алерта, 2015. – 492 с.
2. Кравченко В. О. Основи менеджменту : Навчальний посібник / В. О. Кравченко. – Одеса : Атлант, 2012. – 212 с.
3. Окорський В. П. Основи менеджменту : Навчальний посібник / В. П. Окорський. – Рівне : НУВГП, 2009. – 400 с.
4. Сторожилова У. Л. Розвиток сучасного менеджменту в Україні / У. Л. Сторожилова, Д. Г. Йолкін // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі : проблеми теорії та практики. – 2013. – № 4 (24). – С. 49–58.
5. Скібіцька Л. І. Тайм – менеджмент : навчальний посібник для економ. вузів / Л. І. Скібіцька ; Міністерство освіти і науки України. – К. : Кондор, 2009. – 528 с.
6. Туленков М. В. Сучасні теорії менеджменту : Навчальний посібник / М. В. Туленков. – К. : Каравела, 2012. – 304 с.
7. Федоренко В. Г. Основи менеджменту : підручник для вузів / В. Г. Федоренко. – К. : Алерта, 2007. – 420 с.
8. Фролова Т. О. Еволюція функцій менеджменту до умов глобалізації / Т. О. Фролова // Бізнесінформ. – 2012. – № 1. – С. 138–146.

УДК 342.5

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ АПЕЛЯЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ: СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

BASIC STAGES OF DEVELOPMENT OF INSTITUTE OF APPEAL IN ADMINISTRATIVE LEGAL PROCEEDINGS: ESSENCE AND MEANING

Поляков І.С.,
здобувач

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню загальнотеоретичних питань щодо розкриття історико-правового становлення інституту апеляції в адміністративному судочинстві. В роботі виокремлені особливості апеляційного провадження на кожному окремому етапі історичного розвитку української держави.

Ключові слова: апеляція, апеляційне провадження, адміністративне судочинство, перегляд справ, судові рішення.

Статья посвящена исследованию общетеоретических вопросов относительно раскрытия историко-правового становления института апелляции в административном судопроизводстве. В работе выделены особенности апелляционного производства на каждом отдельном этапе исторического развития украинского государства.

Ключевые слова: апелляция, апелляционное производство, административное судопроизводство, пересмотр дел, судебное решение.

The article is devoted to research of general theoretic questions in relation to opening of the historical legal becoming of institute of appeal in the administrative legal proceeding. In-process the selected features of appellate realization are on every separate stage of historical development of the Ukrainian state.

Appellate realization is the important judicial guarantee of defense of rights and interests of persons, which took part in consideration of business, – physical and legal persons, and also states which are guarded by a law. It is the mean of strengthening of legality in the administrative legal proceeding and effective realization of justice.

On the basis of research in this article of material and taking into account position of the newest judicial legislation and legislation about juridical system, last achievements of legal science, signs are selected modern domestic institute of appeal, in particular: 1) appellate realization is procedure of the second of county court, which did not collect legal force, thought an appeal court, taking into account the rightness of establishment of facts there is application of right; 2) a revision is carried out by the court of appellate instance by a college in composition three judges which have a more well-educated positive experience of administration justice; 3) the serve of petition of appeal and its consideration in an appeal court stops going into effect to the decrees of the first instance and his implementation, except for the cases of direct execution of court decision; 4) from the moment of announcement of cramps of appellate instance of own decision the last goes into effect and enters into legal force of decrees of the first instance.

A study of the basic stages of origin and development is an institute of appeal gave possibility to define legal nature of modern appellate realization, his sign, essence. A large value has a study of experience of history, legislation and science of administrative judicial law for the correct going near realization of this type of realization as one of guarantees of defense of the broken rights, and interests are protected by the law of subjects of administrative judicial legal relationships.

Key words: appeal, appeal process, administrative legal proceeding, revision of court case, court decision.

Забезпечення перегляду рішень в апеляційній інстанції, окрім випадків, встановлених законом, є одним з основних принципів судочинства. Це конституційне положення конкретизоване в розділі IV Кодексу адміністративного судочинства України, в якому врегульовані питання перегляду судових рішень апеляційною інстанцією в адміністративних справах.

Апеляційне провадження є важливою процесуальною гарантією захисту прав та інтересів осіб, які брали участь в розгляді справи, – фізичних і юридичних осіб, а також держави, що охороняються законом. Воно є засобом зміцнення законності в адміністративному судочинстві та ефективного здійснення правосуддя. Такі результати досягаються перевіркою судом апеляційної інстанції законності й обґрунтованості рішень суду першої інстанції в правовому і фактичному аспектах шляхом перегляду адміністративної справи, що забезпечує додаткові гарантії захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод або інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Законні, обґрунтовані, справедливі та правильні за своєю суттю судові рішення формують судову практику. Тому виправлення судових помилок є реалізацією контрольної функції правосуддя. Вона проявляється в апеляційному провадженні.

Різні аспекти перевірки судових рішень стали предметом досліджень Ю. В. Білоусова, Ю. М. Грошевого, Л. С. Гузя, К. В. Гусарова, І. І. Ємельянової, І. М. Зайцева, В. С. Калмацького, С. Ю. Каца, В. В. Комарова, К. І. Комісарова, О. Ю. Кожемякіна, В. М. Коссака, В. А. Кройтора, Д. Д. Луспеніка, В. К. Пучинського, Г. О. Світличної, В. В. Сердюка, О. М. Трача, П. Я. Трубінікова, О. І. Угриновської, Ю. М. Чуйкова, П. І. Шевчука, М. Й. Стефана, Д. М. Чечота, С. Я. Фурси та інших вчених. Проте слід наголосити, що всі вони переважно стосуються дослідження цивільного процесуального законодавства. Однак питання перегляду рішень адміністративних судів в апеляційній інстанції є недостатньо вивченими.

Метою статті є з'ясування сутності та значення інституту апеляції в адміністративному судочинстві, а також дослідження основних етапів виникнення та розвитку апеляції.

Отже, слід відмітити, що історія апеляційного перегляду пройшла довгий шлях розвитку. Аналіз юридичної літератури дає можливість говорити про те, що даний інститут виник у Староримській державі та отримав подальший розвиток у процесуальному законодавстві та судоустрої європейських країн. Разом з тим апеляція Староримської держави та апеляція в країнах Західної Європи, що виникли пізніше, відрізнялись одне від одного, не дивлячись на безумовний вплив римського права в цілому на судочинство європейських країн [1, с. 177].

Зазначимо, що виникнення можливості апеляційного провадження сприймалось неоднозначно. Проти права апеляції висловлювались ще римські юристи, зазначаючи про відсутність підстав вважати, що друге рішення може бути кращим, ніж перше [2, с. 181]. З часів імператора Августа була встановлена система апеляцій. Рішення всіх чиновників можна було оскаржити в апеляційному порядку міському префекту, а від міського префекта до префекта преторії або до самого імператора. М. Аврелій своїм наказом дозволив апеляцію на рішення суду, котра розглядалась посадовою особою. За часів імператора Адріана не допускалась апеляція на рішення сенату до імператора, а також на рішення самого імператора. Костянтин заборонив апеляції до винесення остаточного рішення суду за винятком випадків, коли виникало яке-небудь приватне питання у справі. При Юстиніані всі апеляції повинні були подаватись протягом десяти днів після проголошення рішення. Імператор постановив, щоб імператорська канцелярія не приймала апеляцій по справам, в котрих ціна позову не перевищувала двадцяти фунтів золота. Інші

справи, які не підпадали під цю категорію, розглядалися одним або декількома суддями, рішення яких вважались кінцевими [3, с. 361].

У свою чергу Л. М. Загурський у своїх дослідженнях відмічає, що у Римському праві функції апеляційної інстанції виконував імператор. Він делегував свою апеляційну юрисдикцію по справам в столиці – міському префекту; по справам в провінції – консуларію, який перебував в Римі, утримуючи за собою право судити в останній інстанції після розгляду справи зазначеними делегатами. Апеляція розглядалась як прохання про винесення нового рішення. Характерні її риси зводились до наступного: 1) апеляцію подає сторона або третя особа, зацікавлена в результаті розгляду справи; 2) апеляція подається в суд, який постановив рішення, що оскаржується, усно чи письмово в дводенний строк (якщо скарга подається сторонами) або в трьоденний строк (у випадку подачі скарги третіми особами); 3) у скарзі повинно бути пояснено, що просить апелятор та якими обставинами та законами спростовується рішення суду першої інстанції (необґрунтована апеляція не приймалась); 4) протягом одного місяця від подачі скарги суддя видає апелятору письмове посвідчення про своєчасну подачу скарги, заявляючи при цьому, що він, суддя, погоджується з доводами апелянта або не погоджується. Разом з посвідченням видавалось судові рішення; 5) в апеляційній інстанції (де справа розглядалась усно) апелянт може приводити у підтвердження своєї скарги нові докази, які не надавались в суді першої інстанції; 6) апеляційна інстанція затверджувала рішення чи скасовувала його; 7) на час апеляційного розгляду виконання рішення суду зупиняється.

З часів імператора Констанція порядок подачі апеляції на ім'я імператора був такий. Суддя, що постановив рішення в суді першої інстанції, складав доповідь та повідомляв її зміст сторонам, котрі мали право приєднувати до неї власні письмові пояснення. Після цього справа направлялась до імператорської канцелярії та розглядалась в закритому засіданні таємної ради й вирішувалась імператорським рескриптом [4, с. 590-592].

Відносно виникнення інституту апеляції на українських землях слід відмітити наступне. Зародився цей інститут за часів Київської Русі, але апеляційною інстанцією виступали не судові органи, а відповідні посадові особи [5, с. 3]. В тій частині України, на котру розповсюджувалась юрисдикція Великого Князівства Литовського, можливість внесення апеляції з'явилась у 1566 році [6, с. 98]. До цього часу у Старому Литовському статуті 1529 року та у Судебнику короля Казимира Ягелловича не передбачено можливості оскаржувати рішення в порядку апеляції [7, с. 106, 482].

Зазначимо, що розвиток інституту апеляції на території України відбувався поряд із розвитком законодавства тих країн, до складу яких входила та чи інша частина сучасної України.

Можливість оскарження судового рішення в апеляційному порядку передбачалась й у «Правах, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року, які були складені комісією українських правників. В основу цього кодексу законів було покладено Литовський статут, почасти Магдебурзьке право, почасти українське звичаєве право. Кодекс містив закони про права верховної влади, про привілеї шляхетського стану, про військову службу, закони про карні й цивільні злочини, про право власності та його порушення, про порядок судового діловодства, про спадщину, про міську самоуправу, про ставлення дідичів до своїх підданих або кріпаків, про становище чужоземців та іновірців в Україні. Увесь Кодекс був перейнятий становим духом, і крізь нього червоною ниткою переходила ідея про привілейоване становище шляхти в державі. Однак російський уряд не затвердив цього Кодексу. У 1756 році він був пересланий із Петербурга гетьманові Розумовсько-

му, і в Глухові призначено нову комісію для його розгляду [8, с. 12].

Слід зазначити, що особливістю та новизною апеляційного провадження було закріплення того, що судді ніяким чином правильної апеляції нікому забороняти не повинні. Суддям за неправоподібне рішення передбачалось штраф і тортурі. Скаржнику ж, котрий даремно у неправосудді суддів звинуватив, – штраф та покарання. Апеляційний розгляд справи здійснював вищий суд. Закріплювались також причини недопуску апеляції до провадження, зокрема у зв'язку з її неправильністю [4, с. 83, 203-211].

Дослідження історії оскарження рішень в апеляційному порядку у вітчизняному законодавстві дозволяє виділити наступні етапи розвитку інституту апеляції.

Перший етап можна визначити з часів Стародавнього Риму до виникнення апеляції у Київській Русі. Цей період характеризується апеляцією як загальною можливістю оскаржити рішення відповідних державних органів та посадових осіб, до компетенції яких належало вирішення цивільних справ. Функції апеляційної інстанції виконували не суди, а посадові особи, уповноважені на це монархом. Причому апеляція розглядалась як єдина форма перегляду.

Другий етап характеризується можливістю оскарження судових актів в порядку апеляції, яка також була єдиним способом перегляду судового рішення. Вважаємо, що виникнення другого етапу можна датувати з часу початку функціонування Статуту Великого Князівства Литовського 1566 року, а завершенням послужило введення в дію Статуту цивільного судочинства Російської імперії 1864 року [9, с. 20, 22].

Третій етап розпочався у 1864 році закріпленням апеляційного провадження з цивільних справ у Статуті цивільного судочинства Російської імперії та закінчився у 1917 році скасуванням радянською владою апеляційного оскарження. Цей етап характеризується вдалою спробою закріплення апеляційного оскарження судових рішень струнким процесуальним порядком з урахуванням інстанційності судової влади, з основними сучасними ознаками апеляційного провадження, з нормативним закріпленням повноважень суду апеляційної ланки.

Четвертий етап розпочався 30 грудня 1917 року прийняттям Центральною Радою спеціального Закону «Про заведення апеляційних судів», а 08 липня 1918 року було затверджено Закон «Про судові палати і апеляційні суди». У зазначений період на території України тимчасово зберігали чинність закони колишньої Російської імперії. Закінчився четвертий етап встановленням у 1920 році радянської влади на території всієї України та початком дії в повному обсязі законів та декретів радянської влади, які ліквідували апеляційне оскарження.

П'ятий етап розвитку – це відновлення апеляційного оскарження. Він розпочався у 1992 році прийняттям Концепції судово-правової реформи, яка вперше закріпила в якості однієї з демократичних засад судочинства перегляд судових рішень у апеляційному порядку.

Стаття 129 Конституції України визнала однією з основ судочинства перегляд рішень в апеляційному порядку [10, с. 17, 41]. Стаття 12 Закону України «Про судоустрій України» передбачала право учасників судового процесу та інших осіб в порядку, передбаченому процесуальним законом, оскаржувати судові рішення в суді апеляційної інстанції [11, с. 180]. Оскарження рішення суду є елементом конституційного права на судовий захист, яке реалізується в процесуальній формі апеляційного провадження.

Передумовою законодавчої регламентації інституту апеляційного перегляду судових рішень у вітчизняному законодавстві є положення розділу 2 Концепції судово-правової реформи, де в якості одного з основних принципів судово-правової реформи проголошувалась перевірка законності та обґрунтованості судових рішень в апеляційному, касаційному порядку та за нововиявленими об-

ставинами. Однак, вищевказана Концепція нормативним актом не була, а проголошувалась як документ, що був обов'язковим орієнтиром для законодавця [12, с. 46].

У свою чергу, ст. 125 Конституції України передбачає діяльність апеляційних судів у відповідності з законом. Суди апеляційної інстанції відносяться до судів загальної юрисдикції, утворюються та ліквідуються Президентом України відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус судів» за поданням Міністра юстиції України, погодженого з Головою Верховного Суду України чи головою відповідного вищого спеціалізованого суду.

На той час апеляційними загальними судами, відповідно до Закону України «Про судоустрій України», були: апеляційні суди областей, апеляційні суди міст Києва та Севастополя, Апеляційний суд Автономної Республіки Крим, військові апеляційні суди регіонів та апеляційний суд Військово-Морських Сил України [13], а також Апеляційний суд України. У разі необхідності замість апеляційного суду області могли утворюватися апеляційні загальні суди, територіальна юрисдикція яких поширюється на декілька районів області [13].

Також Закон України «Про судоустрій України» передбачав утворення Апеляційного Суду України. Функціонування цього судового органу передбачалось й Указом Президента України «Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України» [14].

На теперішній час відповідно до ст. 26 Закону України «Про судоустрій та статус судів» у системі судів загальної юрисдикції діють апеляційні суди як суди апеляційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення. Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються відповідно до указу Президента України в апеляційних округах. Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються відповідно до указу Президента України в апеляційних округах. Суддею апеляційного суду може бути суддя, який за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердив здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, має досвід роботи суддею не менше п'яти років або має науковий ступінь, отриманий до призначення на посаду судді, та стаж наукової діяльності у галузі права або науково-педагогічної діяльності у галузі права у вищому навчальному закладі або вищих навчальних закладах, що здійснюють підготовку фахівців освітнього ступеня «магістр», до призначення на посаду судді не менше десяти років. У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ. Судову палату очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів цього суду строком на два роки. Суддя не може бути секретарем судової палати у відповідному суді більш як два строки поспіль. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про обрання секретаря судової палати приймаються зборами суддів апеляційного суду за пропозицією голови суду. Секретар судової палати організовує роботу відповідної палати, контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати, інформує збори суддів апеляційного суду про діяльність судової палати.

На підставі вищевикладеного та враховуючи положення новітнього процесуального законодавства та законодавства про судоустрій, останніх досягнень юридичної науки, можна виокремити наступні ознаки сучасного вітчизняного інституту апеляції, зокрема:

1. Апеляційне провадження – це процедура перегляду апеляційним судом рішення місцевого суду, що не на-

брало законної сили, з огляду на правильність установлення фактів і застосування права. Винятком може бути перегляд рішення, яке набрало законної сили, якщо суд апеляційної інстанції поновив строк апеляційного оскарження.

2. Перегляд здійснюється судом апеляційної інстанції колегією у складі трьох суддів, які мають більш освічений позитивний досвід відправлення правосуддя.

3. Подача апеляційної скарги та її розгляд в апеляційному суді зупиняє набрання чинності рішенням суду першої інстанції та його виконання, крім випадків негайного виконання судового рішення.

4. З моменту оголошення судом апеляційної інстанції власного рішення останнє набирає чинності та вступає в законну силу рішенням суду першої інстанції.

Отже, вивчення основних етапів виникнення та розвитку інституту апеляції надає можливість визначити правову природу сучасного апеляційного провадження, його ознаки, сутність. Вивчення досвіду історії, законодавства та науки адміністративного процесуального права має велике значення для правильного підходу до реалізації даного виду провадження як однієї з гарантій захисту порушених прав, свобод та охоронюваних законом інтересів суб'єктів адміністративних процесуальних правовідносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисова Е. А. Апелляция в гражданском и арбитражном процессе / Е. А. Борисова // РЖ. Государство и право. – 1998. – № 3. – С. 176–180.
2. Азаревич Д. Судостроительство и судопроизводство по гражданским делам / Д. Азаревич. – Т. 3. – Варшава : Тип. Варшав. Учебн. Округа, 1900. – 295 с.
3. Лорд Маккензи. Римское право сравнительно с законами Франции, Англии и Шотландии / Лорд Маккензи. – М. : Тип. Л. И. Степановой, 1864. – 422 с.
4. Загурский Л. Н. Элементарный учебник Римского права. Общая часть / Л. Н. Загурский. – Харьков : Тип. И. М. Варшавчика, 1898. – 626 с.
5. Кистяковский А. Ф. Права, по которымъ судится малороссійскій народъ / А. Ф. Кистяковский. – К. : Унив. тип., 1879. – 1065 с.
6. Статут Великого Князства Литовского 1566 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://coollib.com/b/339390/read>.
7. Статут Великого княжества Литовского с подведением в надлежащих местах ссылки на конституции, приличные содержанию онаго : пер. с пол. – СПб. : Тип. Правител. Сената, 1811. – Ч. 2 : От седьмого раздела до конца : законодательство. – 750 с.
8. Мірошников І. Ю. Судове слідство в апеляційній інстанції : Дис. ... канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / І. Ю. Мірошников ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 20 с.
9. Міхеєнко М. Апеляційне провадження як резерв змагальності в судах другої інстанції / М. Міхеєнко, В. Шишкін // Право України. – 1995. – № 1. – С. 20–24.
10. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року : офіц. вид. – К. : Укр. Правн. Фондація, 1996. – 128 с.
11. Про судоустрій України : Закон України від 07 лютого 2002 року № 3018-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 27/28. – Ст. 180.
12. Победкин А. В. Апелляционное производство в уголовном процессе России : проблемы становления / А. В. Победкин // Государство и право. – 2001. – № 3. – С. 46–50.
13. Про розміщення апеляційних судів Дніпропетровської та Донецької областей : Указ Президента України від 30 січня 2002 року № 80/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 5. – Ст. 187.
14. Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України : Указ Президента України від 01 жовтня 2002 року № 889/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 40. – Ст. 1856.